

UNIVERSITATEA
LUCIAN BLAGA
— DIN SIBIU —

Școala doctorală de Filologie și Istorie

Domeniul de doctorat: Istorie

TEZĂ DE DOCTORAT

*Icoane mariale din colecția Muzeului de Artă Populară
dr. Nicolae Minovici (secolele XVIII – XX)
Istorie, Artă, Teologie*

Doctorand:

Ionuț Alexandru BANU

Conducător de doctorat:

Prof. univ. dr. habil. **Ioan Marian ȚIPLIC**

Lucrarea „Icoane mariale din colecția Muzeului de Artă Populară dr. Nicolae Minovici (secolele XVIII – XX), Istorie, Artă, Teologie” a debutat de la o idee mai veche, aceea de a aduce în atenția cercetătorilor, istoricilor și publicului larg personalitatea polivalentă a savantului Nicolae Minovici. Încă de la început ne-am propus să creăm o simbioză între o cercetare biografică și o cercetare istorică, teologică cu privire la monumentală sa operă de la „șosea” – Vila Minovici, devenită primul Muzeu de Artă Națională, cu caracter privat, din spațiul bucureștean al începutului de secol XX.

Această contribuție a fost analizată dintr-o triplă perspectivă: biografia omului de știință-vila muzeu- patromoniul iconografic. În prima parte a demersului nostru ne-am propus să cercetăm cu rigurozitate figura complexă a doctorului Nicolae Minovici ajungând cu cercetarea până la rădăcinile aromâne ale familiei Minovici, strângând astfel date inedite cu privire la membrii familiei extinse.

Medic legist, profesor universitar, primar și creator de instituții de renume, precum primul Serviciu de Salvare din București, primul Spital de Urgență din România, primul muzeu privat dedicat artei naționale românești cu care se identifica, Minovici a fost, totodată, un filantrop dedicat binelui public. Angajamentul său față de semeni, condițiile de trai ale celor defavorizați, educația celor tineri și îndrumarea lor spre binele societății a fost dublat de o preocupare asiduă pentru păstrarea și promovarea valorilor naționale, iar această promovare a fost dusă la rang de artă.

Colecționar pătimaș, omul Nicolae Minovici a strâns de-a lungul vieții o colecție de artă impresionantă. Alcătuită dintr-o grandioasă colecție de pictură, mobilier, ceramică, sculptură în lemn, până la piese de port național, obiecte de podoabă, instrumente muzicale, ouă încondeiate și o spectaculoasă colecție de obiecte de cult. Din această subcategorie, atrage atenția o colecție de peste 200 de icoane pe lemn, sticlă, pânză și tablă, oglindind astfel, diversitatea și finețea îndeletnicirilor predecesorilor noștri.

Acest mic tezaur național a fost expus încă din primii ani ai secolului trecut în renumita „vila cu clopoței”, devenită Muzeu de Artă Națională prof. dr. Nicolae Minovici – o expresie a

veleităților sale artistice, dar și a dorinței de a salvarda patrimoniul național, motiv pentru care, astăzi, legistul poate fi considerat un pionier al muzeografiei românești.

Primul capitol reprezintă un omagiu adus omului, filantropului, colecționarului, ctitorului și profesorului Nicolae Minovici, readucându-l în memoria noastră, într-un mod care să clarifice toată opera și activitatea sa, într-o epocă în care progresul informatic a dat o altă conotație valorilor naționale.

Pentru a-i urmări progresul am analizat istoria acestei personalități complexe, evoluția familiei, de la origini, până la sfârșitul secolului al XIX-lea și debutul secolului XX, moment în care personalitatea acestuia începe să se creioneze nu doar din punct de vedere cultural, ci mai ales social, tărâm pe care și-a concentrat întreaga sa activitate.

Profilul său intelectual și orizontul cultural deosebit de variat, devin trăsături de caracter, trăsături care pe parcursul primelor trei decenii ale secolului XX i-au conferit titlatura de ctitor de instituții nu doar în domeniul medical, ci și în domeniul social și cultural.

Tot pe parcursul acestui capitol am oferit câteva noțiuni inedite obținute din diferite surse arhivistice, de la date biografice, la o prezentare a mediului familial în care s-a format și dezvoltat tânărul Nicolae scoțând în evidență o interpretare completă a ideilor și factorilor care i-au marcat dezvoltarea nu doar intelectuală, ci și culturală, filantropică și spirituală.

Sunt dezbătute într-un mod treptat și cronologic, originea, familia, formarea educațională, vocația de artist devenit mai târziu medic, călătoriile, mărinimia, apartenența sa, în timp, la diferite societăți științifice, umanitare și medicale.

În completarea tabloului său biografic am dezbătut aspecte cu privire la activitatea edilitară din Capitală, despre activitatea social filantropică desfășurată, o cercetare amănunțită a primului serviciu de ambulanță – Societatea Salvarea, a primului Spital de Urgență. Au fost surprinse detalii inedite despre activitatea pedagogică atât în cadrul universității clujene „Dacia Superioară”, cât și în cadrul Universității de Medicină din București.

Am realizat o trecere în revistă amănunțită cu privire la congresele naționale și internaționale la care a participat nu doar ca organizator, ci și ca membru de onoare, auditor sau

reprezentat al României atât pentru a-i urmări progresul științific, cât și pentru a demonstra pionieratul său în domeniul medical, social și cultural.

Pentru magistrala sa operă, în timp, i-au fost decernate diferite ordine, medalii și decorații pe care până în prezent, niciun biograf, istoric nu a reușit să le strângă. Am considerat necesar o recuperare a acestora din punct de vedere istoric pentru a-i completa tabloul biografic. Prezentarea lor a fost realizată într-un mod cronologic, în funcție de identificarea acestora, cu precizarea că documentele de acordare, diplomele, însemnele care făceau parte din decorație, astăzi sunt dispărute.

Un alt aspect inedit, pe care niciun biograf nu a reușit să-l identifice și să-l strângă într-un mod armonios pentru a-i elogia gestul, este donația întregii sale averi diferitelor societăți, instituții. Acest demers, de a strânge datele necesare identificării lor, a fost unul sinuos, care a necesitat o lungă perioadă de studiu în Arhivele Naționale și Arhivele Societății Macedo-Române.

Într-un mod sublim, discret, așa cum a și trăit, spre finalul vieții, mai exact spre anul 1940, savantul își împărțea agoniseala dobândită pe întregul parcurs al carierei sale, recuperând și testamentul său olograf.

În ultima parte a capitolului dedicat biografiei savantului, am elucidat data reală a decesului, aceasta fiind transmisă eronat pe parcursul timpului. După o cercetare de aproximativ doi ani, putem afirma cu tărie, că profesorul Nicolae Minovici s-a stins din viață în dimineața zilei de Rusalii, duminică 8 iunie 1941.

Al doilea capitol este dedicat vilei-muzeu și colecțiilor sale, cu o analiză amănunțită a construcției vilei, începuturile primului muzeu privat bucureștean, perioada de sub ocupația germană traversată și consecințele devastatoare ale acesteia pe care reședința doctorului a fost nevoită să le depășească.

Acest tablou a fost completat cu informații despre fosta comună Băneasa-Herăstrău, actualul cartier al Capitalei, cu informații despre proprietarii de la care medicul a cumpărat, în timp, parcelele de teren. Pe parcurs, am analizat etapele de restaurare și numeroasele intervenții pe care imobilul le-a suferit în perioada comunistă, interesul pe care regimul Ceaușescu l-a arătat față de vila Minovici, iar în ultima parte am enumerat colecțiile și poveștile acestora pe care

comanditarul, de-a lungul timpului, le-a lăsat posterității și pe care am reușit să le descoperim, în diferite surse arhivistice.

În același timp, am indentificat și analizat simbolurile prezente atât în decorația interioară a vilei, cât și în cea exterioară, influențele stilului arhitectural alături de prezența anumitor elemente de arhitectură pur românească, căutând îndeaproape să analizăm această simbolistică din perspectiva apartenenței domniei sale la o loja masonică, fapt neatins astăzi de niciun biograf.

Tot în cadrul acestui capitol dedicat vilei-muzeu, am strâns cât mai multe referințe despre evenimentele și personalitățile marcante ale epocii care au trecut pragul acestui edificiu, devenit monument de arhitectură românească.

În ceea ce privește patrimoniul muzeului, am reușit să identificăm inventarul din anul 1937, realizat de către proprietar, aducând astăzi la lumină nucleul colecțiilor sale și adăugirile ulterioare. Referitor la colecția iconografică, aceasta era expusă în spațiul special destinat expunerii ei, spațiu denumit de colecționar „Biserica” și păstrează și astăzi viziunea sa de etalare influențată de gustul pentru artă și estetic.

Decorată în stil bizantin, după modelul bisericii din Palatul Brâncovenesc de la Mogoșoaia, acest spațiu sacru i-a atras caracterul de unicitate în capitala țării datorat faptului că era primul monument de arhitectură vizitabil la începutul secolului trecut, simbolizând cât mai fidel o realitate medievală.

De-a lungul timpului, scopul inițial al imobilului s-a schimbat, iar dintr-o locuință a devenit un muzeu de reprezentare, apoi un monument de arhitectură națională a cărei importanța a trecut hotarele țării devenind un simbol al Bucureștiului.

De mai bine de un secol de existență, pragul acestei instituții a fost trecut de numeroase personalități de la capete încoronate, la somități din lumea academică națională și internațională. Motiv pentru care, finalul capitolului a fost dedicat personalităților care au trecut pragul Muzeului de Artă Națională Prof. Dr. Nicolae Minovici.

Al treilea capitol cuprinde o analiză a nucleului moștenirii lăsate de colecționarul Minovici, dar și a adăugirilor ulterioare făcute atât de ing. Dumitru Furnică, cât și cele realizate de regimul comunist pentru propaganda populară. Analiza a fost realizată într-un mod cronologic

pentru a putea identifica fondul iconografic, urmând în capitolele următoare să realizăm un discurs iconografic al colecției mariale.

Din fondul documentar deținut de muzeu și din arhiva Muzeului Municipiului București am obținut date deosebit de valoroase cu privire la colecția de artă strânsă și expusă de savantul Minovici, în spațiile special gândite în vederea etalării acestor artefacte.

Iubitor de artă, de autentic, Nicolae Minovici a avut o preocupare asiduă de a salvagarda moștenirea națională și de a pune la adăpost nu doar un stil românesc, ci și trecutul și valorile noastre naționale. Un intelectual, om erudit, savantul era văzut ca fiind „un om animat de cele mai minunate idei pentru gospodărirea în sens modern a Bucureștilor, un om care are o finețe deosebită în prețuirea artisticului și dovada ne-o poate da minunatul parc și renumita vilă Minovici de la Șosea, care face admirația și a streinilor ca o podoabă a Bucureștilor, în afară de activitatea sa la sectorul de Albastru, care-i dovedește și energia de realizator”¹.

Pe parcursul capitolului am arătat frumusețea artei picturale iconografice văzută de un colecționar, un artist, căutând informații despre meșterul iconar, datare, locul de proveniență sau alte mărturii existente de-a lungul timpului.

Deși, colecția iconografică deținută de Muzeul Minovici este vastă, am ales să analizăm doar icoanele mariale dintr-un dublu motiv, pe de o parte, cele mai vechi piese din colecție sunt piesele cu reprezentarea Fecioarei Maria, acestea fiind cele mai expresive din punct de vedere artistic. Pe de altă parte aceste artefacte întregesc tot ciclul de sărbători dedicate Maicii Domnului, acesta din urmă a fost un criteriu după care piesele au fost analizate, grupate.

Al patrulea capitol a fost dedicat repertoriului corpusului iconografic cu accent pus pe particularități specifice, precum tipologii mariale, număr de inventar, material, tehnică, dimensiuni cromatică și stare de conservare. Totodată am încercat o recuperare a inscripțiilor originale existente, redactarea lor cu caracterele originale chirilice, precum și inscripțiile de danie sau cele de proveniență, acolo unde au fost specificate.

Prin acest demers doctoral am căutat să arătăm interesul dr. Nicolae Minovici de a salva și păstra moștenirea națională și de a pune la adăpost nu doar un stil românesc, ci și trecutul și valorile

¹ *Aurora*, An VII, Nr. 1752, București, iulie-septembrie 1927, p.1.

noastre naționale. Cu o viziunea aproape profetică, colecționarul constata dezvoltarea într-un mod alert a lumii din care făcea parte, iar noile generații părăseau ideea de naționalitate pe care o considerau o relicvă și nu o moștenire identitară.

Conchidem într-un mod simplu, scopul cu care savantul a pus bazele primului muzeu de artă națională din București, a fost „*pentru a satisface un sentiment național și a face ca străduința ce am depus ani dea rândul de a scoate în evidență tezaurul nostru de artă românească, să folosească tuturor*”, a fost atins.

Finalul lucrării evidențiază concluziile și rezultatele obținute, precum și importanța continuării cercetării în această direcție, adăugând bibliografia consultată și anexe corespunzătoare, unele cu caracter inedit.

Cuvinte cheie: Dr. Nicolae Minovici, savant, biografie, muzeu, colecție, icoană, pictură pe lemn, pictură pe sticlă, pictură pe pânză, Fecioara Maria.

CUPRINS

Cuprins	4
Listă de abrevieri și prescurtări.....	6
Introducere/Preliminarii.....	7
Capitolul I: Nicolae Minovici – omul, medic, filantrop, ctitor și colecționar.....	13
I.1. Originile aromâne ale familiei Minovici.....	14
I.2 Arborele genealogic al familiei Minovici	19
I.3 Nicolae Minovici, omul.....	27
I.3.1 Primii pași în asistența socială.....	36
I.3.2 Societatea Salvarea – primul serviciu de ambulanță din spațiul românesc.....	43
I.3.3 Activitatea pedagogică a profesorului în cadrul Universității Dacia Superioară.....	53
I.3.4 Activitatea edilitară a savantului.....	57
I.3.5 Spitalul de Urgență - primul serviciu de urgență din România.....	59
I.3.6 Activitatea științifică și recunoașterea academică.....	63
I.3.7 Recunoaștere națională și internațională: Ordine, Medalii și Decorații.....	70
I.3.8 Apusul unei vieți exemplare și actele de generozitate.....	73
I.3.9 Un testament grăitor găsit întâmplător	78
Capitolul II: Vila – muzeu, colecțiile și patrimoniul iconografic.....	81

II.1 Context istoric: satul Băneasa.....	82
II. 2 Evoluția vilei: achiziția terenului și edificarea imobilului.....	84
II.2.1 Compartimentarea vilei-muzeu.....	91
II. 2.2 Amprenta decoratorului Emil von Becker.....	95
II.2.3 Construcția edificiului vs. Restaurarea muzeului.....	96
II.2.4 Vila - domiciliul savantului și sediul Coloniei agricole de la Băneasa.....	98
II.2.5 Vila – de la domiciliul personal la muzeu de reprezentare.....	104
II.2.5.1 Patrimoniul muzeal.....	108
II.2.5.2 Patrimoniul iconografic.....	112
II.2.6 Amprenta Primului Război Mondial asupra vilei-muzeu.....	118
II.2.7 Un gest pentru veșnicie – donația domeniului Minovici municipalității	119
II.2.8 Consecințele regimului popular.....	124
II.2.9 Perspective naționale și internaționale.....	130
II. 3 Afilieri, simboluri, influențe masonice.....	140
Capitolul III Reprezentări mariale și discurs iconografic.....	146
III.1 Istoricul patrimoniului iconografic.....	146
III. 2 Maica Domnului în iconografia muzeului Minovici.....	151
Capitolul IV Catalog iconografic.....	156
Concluzii.....	227
Bibliografie.....	231
Anexe.....	247

I. Surse inedite:

I.1 Surse de arhivă

Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale

fond Casa Școalelor și a Culturii Poporului.

fond Documente privind istoria României, sec. XVI B.

fond Facultatea de Farmacie.

fond Facultatea de Medicină. Corespondență și cataloage studenți.

fond Francmasoneria Română.

fond Ministerul Agriculturii și Domeniilor, Direcția Bunuri,

fond Ministerul Industriei și Comerțului. Direcția generală a industriei

fond Ministerul de Interne/Serviciul Sanitar.

fond Mitropolia Țării Românești.

fond Rebhuhn Fritz.

fond Societatea de Cultură Macedo-Română.

fond Tribunalul Ilfov, Secția Notariat.

Serviciul Municipiului București al Arhivelor Naționale

fond Primăria Municipiului București/ Serviciul Sanitar.

fond Primăria Municipiului București/ Registrul Actelor civile pentru decedați pe anul 1910.

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Brașov

fond Colecția de documente a Bibliotecii Astra

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Brăila

fond Primăria orașului Râmnicu Sărat/Colecția Registre de Stare Civilă, 1868.

fond Primăria orașului Râmnicu Sărat/Registrul stării civile pentru morți, 1879, 1896.

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Cluj

fond Institutul de Medicina Legală „Mina Minovici”.

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Prahova

fond Primăria Municipiului Ploiești/Dosare căsătorie.

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Ilfov

fond Facultatea de Farmacie.

Arhiva Istorică a Bibliotecii Naționale a României (BNaR),

fond Manuscrise.

fond Secol XX.

Arhivele Militare Naționale Române

fond Direcția Cadre și Învățământ.

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe

fond Problema 240/Congrese și Conferințe Internaționale.

Arhiva Muzeului Literaturii Române

fond documente Dinu V. Rosetti.

Arhiva Muzeului Municipiului București

fond Muzeul de Artă Populară Dr. Nicolae Minovici.

fond Tehnic-Administrativ.

Arhiva Primăriei Municipiului București

fond Direcția Administrației Bunurilor.

fond Direcția Administrației Bunurilor. Comisia de evaluare a proprietăților vechi.

fond Sector I Galben.

Arhiva Televiziunii Române

fond Filme.

II Surse edite:

II.1 Memorii, Jurnale, Însemnări

Argetoianu, Constantin, *Însemnări zilnice*, vol. IX, Editura Machiavelli, București, 2008.

Maria, Regina, *Jurnalul de război 1917-1918*, Vol II, Editura Humanitas, București, 2022.

Negrilești, Gheorghe Jurgea, *Troica amintirilor. Sub patru regi*, ediția a III-a, Editura Polirom, București, 2014.

II.2 Albume și cataloage de expoziții

Album de Fotografii din Războiul pentru Întregirea Neamului, 1916-1919, Editura Institutul de Arte Grafice E. Marvan, București, 1920.

Catalogul Oficial al Expoziției și Târgului de Mostre a Industriei Românești, București, 1921

Hopârtean, Doina, „Catalogul colecției de icoane pe sticlă a Episcopiei Ortodoxe Române de Alba Iulia”, în *Apulum*, XXXI, 1998.

Icoane din patrimoniul Muzeului Etnografic al Transilvaniei. Catalogul colecției, Cluj-Napoca, 2011.

Kondakov, N. P. *L'Icône russe*, Vol. 4, Praga, 1929-1933.

Nicolescu, Corina, *Icoane vechi românești*, Editura Meridiane, București, 1971.

Pârvulescu, Dorina, „Colecția de artă religioasă”, în *Palatul baroc și colecțiile sale*, Muzeul de Artă Timișoara, 2006.

II.3 Dicționare

Buculei, Toader, *Mic dicționar enciclopedic, Prezențe brăilene în spiritualitatea românească*, Editura Ex Libris, Brăila, 2004.

Dicționarul Explicativ al Limbii Române, Editura Enciclopedică, București, 1998.

Drăguț, Vasile, *Dicționar enciclopedic de artă medievală românească*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976,

Greceanu, Olga, *Dicționarul zugravilor de subțire monahi și mireni*, Editura IDACO, Otopeni, 2012.

Porumb, Marius, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania. Sec. XIII-XVIII*, Editura Academiei Române, București, 1998.

II. 4 Periodice/Reviste/Ziare

Adevărul, an VI, nr. 1316, București, 7 octombrie 1892.

Adevărul, an VIII, nr. 2454, București, 28 octombrie 1895.

Adevărul, an XI, nr. 3052, București, 10 ianuarie 1898.

Adevărul, an XII, nr. 3404, București, 12 ianuarie 1899.

Adevărul, an XIV, nr. 4291, București, 10 iulie 1901.

Adevărul, an XVII, nr. 5244, București, 8 martie 1904.

Adevărul, an XIV, nr. 5637, București, 16 aprilie 1908.

Adevărul, an XXIII, nr. 7389, București, 3 aprilie 1910.

Adevărul, an XXIV, nr. 7737, București, 27 martie 1911.

Adevărul, an XXVI, nr. 8501, București, 15 mai 1913.

Adevărul, an XXVIII, nr. 8264, București, 19 mai 1914.

Adevărul, an XL, nr. 13389, București, 12 august 1927.

Adevărul, an LXI, nr. 13610, București, 3 mai 1928.

Adevărul, an LXII, nr. 14045, București, 4 octombrie 1929.

Adevărul, an XLVIII, nr. 15436, București, 8 mai 1934.

Analele Brăilei, an XI, nr. 2-3, Brăila, aprilie-septembrie 1939.

Analele Academiei Române, Desbaterile, București, Seria I - Tomul LXIV/1943-1944.

Anuarul României, 1929, Editura Imprimeria Națională, București, 1930.

Anuarul Ateneului Român pe anul 1935, Editura Cărților Bisericești, București, 1936.

Anuarul Universității din Cluj pe anul 1924, Editura Institutul de Arte Grafice Ardealul, Cluj-Napoca, 1926.

Argus, an XV, nr. 3304, București, 24 aprilie 1924.

Argus, an XXII, nr. 5429, București, 22 mai 1931.

Aurora, an VII, nr. 1752, București, iulie-septembrie 1927.

Calendarul, an I, nr. 109, București, 27 iulie 1932.

Calendarul, an II, nr. 547, București, 24 decembrie 1933.

Cele Trei Crișuri, an XXI, nr.3-4, Oradea, martie-aprilie 1940.

Contemporanul, an X, nr. 40, București, 5 octombrie 1956.

Curentul, an IV, nr. 1924, București, 4 octombrie 1931.

Curentul, an LI, nr. 121, București, 7 mai 1934.

Curentul, an IX, nr. 3041, București, 20 iulie 1936.

Curentul zilei, an XIV, nr. 4793, București, 21 iunie 1941.

Cuvântul, an II, nr. 190, București, 27 iunie 1925.

Cuvântul, an VIII, nr. 2702, București, 29 octombrie 1932.

Cuvântul Poporului, an IX, nr. 30, Sibiu, 23 iulie 1927.

Curierul Foaea Intereselor Generale, an XIX, nr. 45, București, 3 mai 1892.

Curierul Foaea Intereselor Generale, an IX, nr. 133, București, 28 noiembrie 1882.

Curierul de Iași, an III, nr. 18, Iași, 05 martie 1870.

Déli Hírlap, nr. 6, Timișoara, iunie 1941.

Dimineața, an V, nr. 1554, București, 15 iunie 1908.

Dimineața, an V, nr. 1571, București, 02 iulie 1908.

Dimineața, an VI, nr. 1872, București, 8 mai 1909.

Dimineața, an VII, nr. 2382, București, 18 octombrie 1910.

1937.

Dreptatea, an VII, nr. 1693, București, 18 mai 1933.

Epoca, f.a., nr. 698, București, 29 mai 1931.

Epoca, an III, nr. 1846, București, 21 martie 1935.

Flacăra, an XI, nr. 14, București, 16 februarie 1962.

Gazeta Ilustrată, an I, nr. 8, București, 4 februarie 1912.

Gazeta municipală, an X, nr. 476, București, 22 iunie 1941.

Gazeta Transilvaniei, an LXXII, nr. 117, Brașov, 31 mai 1909.

Gazeta Sibiului, f.a. nr. 24, Sibiu, iunie 1941.

Ilustrațiunea română, an II, nr. 2, București, februarie 1912.

Ilustrațiunea română, an VIII, nr. 46, București, 11 noiembrie 1936.

Informația Bucureștiului, an XVIII, nr. 5310, București, 19 septembrie 1970.

Îndreptarea, f.a., nr. 110, București, 26 mai 1934.

Lupta, an XI, nr. 2338, București, 09 iulie 1894.

Magazin, an XXI, nr. 1016, București, 26 martie 1977.

Magazin Istoric, an XLV, nr. 27, București, 4 iulie 2002.

Minerva, an IV, nr. 1198, București, 19 aprilie 1912.

Monitorul Comunal, an XXVII, nr. 23, București, 9 iunie 1913.

Monitorul Oficial, nr. 4, București, 4/16 aprilie 1882.

Monitorul Oficial, nr. 23, București, 30 aprilie 1905.

Monitorul Oficial, nr. 30, București 9 mai 1912.

Monitorul Oficial, nr. 278, București, 22 februarie/7 martie 1918.

Monitorul Oficial, nr. 22, București, 27 aprilie/10 mai 1918.

Monitorul Oficial, nr. 15, București, 19 aprilie 1921.

Monitorul Oficial, nr. 62, București, 23 iunie 1921.

Monitorul Oficial, nr. 155, București, 3 iulie 1941.

Neamul Românesc, an IX, nr. 3, București, 26 ianuarie 1914.

Neamul Românesc, an XXX, nr. 124, București, 8 iunie 1935.

Observatorul Cultural, Supliment, nr. 17, București, 23 iunie 2005.

Opinia, an XXXI, nr. 8421, București, 10 mai 1935.

Patria, an II, nr. 13, Cluj-Napoca, 21 ianuarie 1920.

Porunca Vremii, an II, nr. 36, București, 23 octombrie 1933.

Rampa, an XII, nr. 2924, București, 23 octombrie 1937.

Răsăritul Nostru, an I, nr. 6, București, iulie 1932.

Renașterea, an XV, nr. 2, București, februarie 1936.

Revista Tradiția Masonică, nr. 1, volum I, Cluj-Napoca, mai 2014.

România, an I, nr. 25, București, 26 iunie 1938.

România, an I, nr. 116, București, 25 septembrie 1938.

România, an I, nr. 121, 30 septembrie 1938.

România Liberă, an XLIX, nr. 494, 7 decembrie 1991.

Românulu, an X, nr. 20, București, 22 decembrie 1866.

Scânteia, an XVI, nr. 530, București, 23 mai 1946.

Schweizerische Archiv für Volkskunde, an LII, nr. 2/3, Bale, 1956.

Sibiul Medical, an V, nr. 9-12, Sibiu, septembrie-decembrie 1938.

Tempo K, an XVIII, nr. 1721, 18 februarie 1939.

Timpul, an I, nr. 120, București, 3 septembrie 1937.

Tribuna, an XII, nr. 12, Sibiu, 21 martie 1968.

Universul, an XII, nr. 181, București, 04 august 1894.

Universul, anul XIII, nr. 258, București, 1 noiembrie 1895.

Universul, anul XVI, nr. 302, București, 12 noiembrie 1898.

Universul, an XVIII, nr. 52, București, 23 februarie 1900.

Universul, an XXI, nr. 72, București, 15 martie 1903.

Universul-Capitala, an LXI, nr. 292, București, 28 octombrie 1944.

Viitorul, an VI, nr. 1642, București, 03 septembrie 1912.

Viitorul, an VI, nr. 1663, București, 24 septembrie 1912.

Viitorul, an XVI, nr. 46225, 5 august 1923.

Viitorul, an XX, nr. 6147, București, 15 august 1927.

Voința Națională, an XV, nr. 3223, București, 7 iulie 1898.

Voința Națională, an XXI, nr. 5896, București, 14 decembrie 1904.

Voința Națională, an XXIX, nr. 8006, București, 19 aprilie 1912.

Ziarul Financiar, an XIV, nr. 5762, București, 24 octombrie 2013.

III. Lucrări generale:

Abeleanu, Dem., *Neamul Aromânesc din Macedonia*, Editura Institutul de Arte Grafice C. Sfetea, București, 1916.

Anastase, Hâciu, *Aromânii, Industrie, Arte, Expansiune, Civilizație*, Editura Tipografia Cartea Putnei, Focșani, 1936.

Anastasiu, Ștefan, *Salvarea și Spitalul de Urgență*, Vol II și III, Editura Institutul de Arte Grafice „Maryan”, București, 1941.

Angelescu, Barbu, Ioanid, Nicolae, *Frații Minovici*, Editura Științifică, București, 1970.

Bacalbașa, Constantin, *Bucureștii de altădată 1901-1910*, Vol. III, Editura Ziarului Universul Societate Anonimă, București, 1930.

Bacalbașa, Constantin, *Capitala sub ocupația dușmanului 1916-1918*, Editura Vreamea, București, 2017.

Balaci, Alexandru, *Universitatea din București 1864-1964*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1964.

Bănescu, Nicolae, *Anuarul Universității din Cluj*, Editura Institutul de Arte Grafice Ardealul, Cluj-Napoca, 1925.

Braniște, Ene, *Programul iconografic al bisericilor ortodoxe*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1975.

Capidan, Theodor, *Aromânii, dialectul aromân*, Editura Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, București, 1932.

Cerchez, Cristofi, *Dacia preistorică și istorică*, Editura Ararat, București, 2002.

Cușa, Nicolae, *Macedo-Aromânii Dobrogeni*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2004.

Diaconescu, M., *Biserici și Mănăstiri Ortodoxe*, Editura Alcor, București, 1998.

Dumitrescu, D, Căpiță, C., Manea, M., *Istoria minorităților naționale din România*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2008.

- Efremov, Alexandru, *Icoane românești*, Editura Meridiane, București, 2002.
- Ene, Elena, Vasilescu, D., *Icoană și iconari în România: cât Bizanț, cât Occident?*, Editura Trinitas, Iași, 2009.
- Evdokimov, P., *Arta icoanei: o teologie a frumuseții*, (trad. G. Moga), Editura Meridiane, București, 1993.
- Gherman, I, *România și românii din jurul ei*, Editura Vreamea, București, 2003.
- Giurescu, Constantin, *Istoria României în date*, Editura Enciclopedică, București, 2003.
- Ionescu, Adrian Silvan, *Photographers in Romania 1840-1940*, Vol. XX, Editura Muzeul Național, București, 2008.
- Ionescu-Șisești, Gheorghe, *Școala Superioară de Agricultură Herăstrău-București*, Editura Institutul de Arte Grafice Bucovina, București, 1928.
- Ionescu, George, *Spicuri din trecutul Tipografiei Românești*, Editura Imprimeria Statului, București, 1907.
- Iorga, Nicolae, *Din trecutul istoric al orașului Brăila*, Editura Istros a Muzeului Brăilei, Brăila, 1999.
- Iorga Nicolae, *Prin Bulgaria la Constantinopol*, Editura Minerva, București, 1907.
- Kahl, Thede, *Istoria Aromânilor*, Editura Tritonic, București, 2006.
- Lahovari, George Ioan, *Marele Dicționar Geografic al României*, Editura J.V. Socecu, București, 1902.
- Majuru, Adrian, *Familia Minovici-Univers Spiritual*, Editura Institutul Cultural Român, București, 2005.
- Majuru, Adrian *Minovici O sută de ani de pionierat*, Editura Muzeul Municipiului București, București, 2017.
- Marin, Florea, *Școala medicală clujeană și Spitalele din Cluj (1500-1990)*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2007.

Marinache, Oana, *Cristofi Cerchez un vechiu arhitect din București*, Editura Istoria Artei, București, 2022.

Marola, Eugen, *Bucureștiul sub administrația Puterilor Centrale 6 decembrie 1916-11 noiembrie 1918*, Editura Vremea, București, 2023.

Mexi, Alexandru, *Grădinile Castelului Peleş*, Editura Simetria, București, 2007.

Mihalache, Marin, *Le musées de Bucarest*, Editura Meridian, București, 1963.

Mihailide, Mihai, *Medicii Regilor României*, Editura Viața Medicală Românească, București, 2016.

Minovici, Nicolae, *Tatuajurile în România*, Editura Stabilimentul Grafic J. V. Socec, București, 1898.

Minovici, Nicolae, *Studiu asupra spânzurării*, Editura Atelierele Grafice I.V. Socec, București, 1904.

Nestorescu – Bălcești, Horia, *Obediențe masonice din România*, Editura Nestor, București, 2017.

Nestorescu – Bălcești, Horia, *Reviste masonice românești (1874-2016)*, Editura Nestor, București, 2016.

Odobescu, Alexandru, *Opere*, Vol. II, , Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1955.

Papahagi, Tache, *Macedo-Românii sau Aromânii*, Editura Cartea Românească, București, 1922.

Popescu, Mircea, *Muzeele Capitalei, Arte plastice și etnografice*, Editura Științifică, București, 1966.

Pelikan, Jaroslav, *Fecioara Maria de-a lungul secolelor. Locul ei în istoria culturii*, (trad. Silvia Palade), Editura Humanitas, București, 1998.

Sendler, Egon, *Icoanele bizantine ale Maicii Domnului*, (trad. Măriuca și Adrian Alexandrescu), Editura Sophia, București, 2008.

Sfințescu, Cincinat, *Pentru București. Noi studii urbanistice*, Editura Institutul de Arte Grafice Bucovina, București, 1932.

Sulzer, Franz Josef, *Localități din județul Ilfov*, Editura Academiei, București, 1935.

Zbucea, Gheorghe, *O istorie a românilor din Peninsula Balcanică, Secolele XVIII-XX*, Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 1999.

IV. Studii și articole în volume și publicații de specialitate

Ander, Z., Ureche, A., „100 de ani de la nașterea profesorului Nicolae Minovici 1868-1968”, în *Revista medicală*, nr. 4, Târgu Mureș, 1968.

Anghel, Rodica-Eugenia, „Olga Sturdza-contribuții privind viața și activitatea”, în *Arhivele Moldovei*, nr. 1-2, Iași, 1994-1995.

Căpățână, Mircea, Arh., „Restaurarea Muzeului Vila dr. N. Minovici”, în *Studii și cercetări științifice de arhitectură și urbanism*, București, 2016.

Condurățeanu, Simona, „Arhitecții și mediul în care au trăit”, în *Oameni și case*, București, 2000.

Drăghiceanu, V., „Palatul lui Bibescu de la Băneasa” în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, nr. 5, București, 1914.

Ionescu, Ștefan, „Considerații privind dezvoltarea industrială a orașului București în a doua jumătate a secolului al XIX-lea”, în *București. Materiale de Istorie și Muzeografie*, Vol. V, București, 1968.

Ivan, Ioan, „Forme organizatorice de asistență medicală”, în *Mănăstirea Văratec*, Iași, 1968.

Majuru, Adrian, „Emil Wilhelm August von Becker și Muzeul de Artă al Doctorului Minovici”, în *Revista Muzeelor*, nr. 1-6, București, 2001.

Majuru, Adrian, „Familia Minovici și primul muzeu bucureștean de artă populară”, în *Revista Muzeelor*, nr. 9, București, 2003.

Manea, Lăcrămioara, „Biblioteca Colegiului Sfântul Sava din București. Încercări de reconstituire, istorie li ex-libris”, în *Sargetia. Acta Musei Devensis*, nr. VIII, București, 2017.

Minovici, Nicolae, „Istoria închisorilor din România”, în *Noua revistă română: pentru politică, literatură, știință și artă*, București, 1900.

Minovici, Nicolae, „L'Assistance Sociale il y a vingt-cinq ans en Roumanie”, în *Revue de Droit Penal et Science Penitentiaire*, București, 1934.

Tarabancea, Moise, „File dintr-un jurnal al umilințelor”, în *Familia Minovici Univers spiritual*, București, 2005.

Stănescu, Florin Alexandru, dr., „Istoria IML: glorie, decădere, renaștere”, în *Familia Minovici Univers Spiritual*, București, 2005.

Stelian, Luminița, Dr., „Dobrogea. Voluntari Sârbi în Războiul de Reîntregire, în fotografii”, în *Dobrogea și Marea Unire la Centenar*, Iași, 2018.

Velescu, Oliver, „Ușile unui iconostas bănățean de la începutul secolului al XIX-lea”, în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, nr. 1-2, București, 1995.

Weigand, Gustav, „Armânii-Cercetări etnografice-filologice-istorice asupra poporului așa-numiților macedo-români sau țințari” în *Țara și oamenii*, Vol. I, Editura Tracus Arte, București, 2014.